

ЗАСЛУГАТА НА УЧИТЕЛЯ ОТ КРАЯ НА XIX ВЕК ЗА ОПИСВАНЕТО И ИЗУЧАВАНЕТО НА БЪЛГАРСКИТЕ ДИАЛЕКТИ

Мария Мицкова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Настоящата статия предлага един по-различен поглед към българските диалектоложки проучвания от края на XIX в. Акцентът в нея е поставен не само върху тяхното значение за изучаването и опознаването на разнообразието на говоримия език от онова време, но и върху практическото им приложение в образователния процес от края на XIX в. Статията разглежда първите опити за изучаване на българските диалекти като част от образованието по роден език и първите инициативи за организирането на извънучилищни езикови практики с ученици от горните класове за събиране на диалектен материал, съобразен с учебното съдържание. В нея високо е оценена заслугата на учителите по роден език от края на XIX в. за описването на тогавашните български диалекти.

Ключови думи: история на българското образование; история на българската диалектология; български диалекти; обучението по български език; XIX век

Историята на изграждането и кодифицирането на българския книжовен език през деветнадесетото столетие и историята на зараждането и развитието на българската езикословна наука отреждат особено място на учителя в скълата на значимите личности за просветното и националното движение. В съзнанието на тогавашното българско общество „даскалът“ е интелектуалецът, знаещият, който борави с езика и който спомага за утвърждаването на книжовната норма. Професията на учителя от онова време далеч надхвърля професионалните ангажименти и се превръща в призвание, в отговорен обществен труд за духовната и националната пробуда на българина.

На свой ред, в историята на българската диалектология от XIX в. учителят е сред първите издирвачи и записвачи на живия език. Като човек образован, който има достатъчната теоретична подготовка и филологическото знание, с помощта на които да се вгледа в езика като изследовател, той е способен да забележи и отбележи местите говорни особености и разлики, да опише бо-

гатството на българските диалекти като ревнител на българското и радетел за напредъка на българската наука.

Десетки са статиите с диалектоложка насоченост и публикуваните диалектни материали на български учители от втората половина на XIX век. Подтиквани от общата идея, че диалектологията все още е в своя начален етап на оформяне като наука, че има нужда от описването и изследването на непознати и отдалечени български говори, от събиране на нов, неизвестен за науката материал, учителите осъзнават значимостта на своя труд и уверено го наричат приносен. В основата на това разбиране лежи продължението на възрожденската идея за книжовния „трудец“¹⁾ (Popstoilov, 1900a: 3) като мисия, в името на която „всеки своята лепта“ трябва да даде (Nikolov, 1892: 1).

В своите публикации учителите изказват подкрепа и уважение към диалектоложките начинания на колегите си, виждат в тях стимул и вдъхновение за работа. Сигурно това е една от причините след името си да отбелязват и професията си. Така постъпва З. Гьоров във „Филологически материали“ от Ениджевардарско (1893) например. За да увери читателите по какъв начин се е запознал с тамошните диалектни особености и откъде е почерпил събрания езиков материал, той специално отбелязва: „Учитель: З. Гйоров. С. Грубевци, Енидже-Вардарско“ (Gyorov, 1893: 4). С това съобщение не само доказва достоверността на собствените си наблюдения, но и подчертава факта, че притежава знанието и подготовката да осъществи компетентно предприетото начинание.

Същия подход прилага и сливеният по това време учител Йозеф Ворачек²⁾. През 1884 г. в пловдивското списание „Наука“ чехът в съавторство с Д. Стойнов публикува статията „Ударението в новобългарский язык. Градище към славянската акцентология“ (Vorachek, Stoynov, 1884). В нея той представя подробен преглед на познатите му теории за същността на ударението като фонетично явление, на базата на които прави опит да обособи отделните акцентни типове в българския език³⁾. Вероятно да бъде по-убедителен и да увери читателя в своята професионална подготовка и добро познаване на материята, в края на текста се подписва като „А. И. Ворачек, преподавател в Сливен“ (Vorachek, Stoynov, 1884: 1018).

В опитите си да намерят съмишленици и съратници сред своите колеги, редица учители публикуват в периодичния печат от това време призови за събиране на диалектни материали, чрез които целят да въвлекат тогавашната общественост в голямата идея за запазване и съхраняване на българското наследство. С такава мисъл през 1892 и 1893 г. на страниците на в. „Новини“ йеродякон Йосиф Николов⁴⁾ публикува няколко „Филологически материали от Кичевско“⁵⁾, като не пропуска случай да се обърне към „всички народни учители по селата“ с молбата да събират „оригинални думи, пословици, гатанки, песнички, предания, баения и пр.“, а след това да ги предадат на по-квалифицираните учители в градовете (Nikolov, 1892: 1). Според него това

начинание ще принесе голяма полза, „а пък учителите ще могат се гордеят, че са дали своя дълг – жертва за олтара на народната им реч“ (пак там).

В едно от продълженията на статията йеродяконът доразвива идеята си, като предлага конкретни стъпки, по които бъдещите събирачи да се водят:

Учителите напр., поръчват на всеки ученик да запише у дома си по 10, или колкото научи от домашните си, гатанки; после, под диктовката на ученика, преписват се с точно схваната фонетика и надлежни ударения (Nikolov, 1893: 1).

Търсейки съпричастност и ангажираност с подетото начинание, учителите споделят своята практика и методите си на събиране и систематизиране на диалектен материал, като следват идеята, че споделеният опит може да бъде пример и насърчение за предстоящи издирвания. В тази посока са разсъжденията и коментарите на Андрей Тошев, бъдещия министър-председател на България, в самия край на деветнайсетото столетие. По време на учителските си години той публикува няколко статии, приноси както за българската ботаника, така и за българската диалектология, в които обнародва стотици местни названия на растения. Като един от водещите учители по биология от втората половина на XIX в. и един от първите събирачи и изследователи на българския фитофолклор (Stanev, 2001: 58), А. Тошев застава зад идеята, че „българският език е единственият богат източник, отдето можем се снабди“ със собствена научна терминология (Toshev, 1890: 634 – 635). По този повод в своите „Материали по флората от Солунско“ (1894) покрай коментарите за местните названия на публикуваните от него списъци с растения, срещащи се в този край, той намира място да призове:

Стореното до сега може да послужи само като едно начало, като един потик за по-сериозни и по-подробни изследвания (Toshev, 1894: 424).

За да бъде напълно полезен, А. Тошев подробно описва своите извънучилищни занимания и начина, по който е събирал материала:

До колкото ми са позволявали обстоятелствата през две години, 1888 – 89 и 1889 – 90, като бях преподавател по естествена история в Солунската Българска М. Гимназия, и през лятната ваканция през 1891 г., аз можах да направя няколко големи и малки екскурсии през пролетта и лятото, и то само в известни пунктове в Солунско (Toshev, 1894: 425).

Други учители също се включват в почина за събиране на местните названия на „тревни, дървета, бубулечки, риби“ (Trauchev, 1899: 3) в подкрепа на идеята за съставяне на собствена, българска по произход научна терминология. Под общия знаменател на тази кауза след края на всяка учебна година като резултат от своите „ботанически екскурзии“ учителят по естествена история в Серското третокласно и педагогическо училище Г. Трайчев последователно публикува между 1899 и 1902 г. в екзархийския вестник „Вести“ няколко статии под общия надслов „към терминологията на българската флора и фауна“. В първата от тях той специално отбелязва, че в работата по записването на

местните названия за растения и животни се е вдъхновил от инициативата, предприета от Д. Матов и А. Тошев на страниците на солунското списание „Книжици за прочит“, за съставяне на български диалектен речник, и следва насоките, дадени от двамата учени (вж. Matov, Toshev, 1889/1890). В подкрепа на своите думи Г. Трайчев цитира голям пасаж от тяхната публикация, който завършва по следния начин:

Уверени сме, че всякой, който запише няколко думи по названията на растенията и животните, ще направи какво-годе откритие, важно за учебната ни литература. Ето полезно и благородно занятие за нашите народни учители и за учениците (Trajchev, 1899: 3).

Върху един друг, не по-малко важен аспект от познаването и изучаването на българските диалекти като част от професионалната подготовка за учителите по роден език говори Тр. Китанчев (самият той учител по словесност в един етап от живота си). В своята студия „За ударението върху думите в ресенският говор от западно-македонското наречие“ (1893) той подчертава неотложната нужда пред учителите да познават своеобразието, отличителните черти и характерните особености в произношението на местния говор на селището или най-малкото региона, в който преподават. Вижданията на Тр. Китанчев са насочени към практическото значение на диалектологията в обучението по роден език. Според него, за да създава и насажда у своите ученици навици за правилна употреба на книжовноезиковите норми, учителят трябва да познава „особеностите от местното наречие“ (Kitanchev, 1893: 859), защото значителна част от грешките в писмената и устната реч на учениците са отражение на спецификите на диалекта, в средата на който те са се родили и израснали (Stoykov, 1993: 32 – 33). Именно над този проблем разсъждава авторът във връзка с основната тема на публикацията – ударението в родния му говор, което „всякога стои на третият слог, като се смята от края на думата към началото ѝ“ (Kitanchev, 1893: 864):

Изучавание правилата, които управляват ударението върху думите в Западно-Македонското наречие, ... вярвам, не малко ще послужи на оние български учители, които се трудат в Западна Македония, за да разберат тая особеност на местното наречие, та чрез това да могат по-лесно да накарат учениците си, да привикнат на общоупотребителното в книжовния език ударение, като им обърнат вниманието върху ония особености от местното наречие, които те най-много трябва да избягват в книжовния език (Kitanchev, 1893: 859).

Коментирайки същите въпроси, Ст. Стойков споменава, че в своята работа учителят е длъжен да спира вниманието на учениците си върху особеностите на родния им диалект или на диалектната среда, в която живеят, да ги съпоставя с особеностите на книжовния език и така по пътя на сравнението да изгражда у тях здрави езикови и правописни навици (Stoykov, 1993: 33). Поради факта, че ударението в ресенския говор е своеобразно и отличител-

но и правилата, които го управляват, са твърде далече от утвърдените общи правоговорни правила, Тр. Китанчев е на мнение, че те никога няма да станат част от книжовноезиковите норми:

Понеже това ударение върху думите, което употребяват в Западно-македонското наречие, няма да се въведе в книжовния ни език, а ще остане за винаги като един привинциализъм, то желателно е учениците (както изобщо и всеки малко много интелигентен човек) да отвикнат от него, и да не го употребяват вече в разговорите и четението (Kitanchev, 1893: 859).

Едно от големите затруднения, които преподавателите по роден език в този регион срещат в своята практика, е да научат учениците си „да четат правилно според ударенията“ (Kitanchev, 1893: 860). Тр. Китанчев търси решението на този проблем в упоритостта и усърдието на учителите. Единствено познаването на диалектните особености от конкретния регион, в който те преподават, ще помогне в процеса на обучение в полза на промяната на говорните навици у учениците им:

Аз вярвам, че ако бяха знали правилата, по които се ръководи ударението в Западно-македонското наречие, учителите твърде много биха си спомогнали в разрешението на тази задача (Kitanchev, 1893: 860).

От страниците на периодичния печат учителите споделят практическия си опит, коментират проблемите, с които се сблъскват при организацията на времето и заетостта си, разказват за въвличането на учениците си в това „общополезно“ занимание. В споменатата му статия същият Г. Трайчев детайлно очертава рамките на една възможна езикова практика, съобразена с учебното съдържание – практика, която той вече е осъществил и която може да се окачестви като работещ опит. По време на нейното провеждане всеки един ученик се включва като информатор за познатите от родния му говор диалектни названия на растения и животни. От страниците на екзархийския вестник Г. Трайчев разяснява по какъв начин е организиран своите ученици, и подчертава ролята на учителя за анализирането и класифицирането на предадения езиков материал:

При изучаването Зоологията и Ботаниката карам учениците, в особенни тетрадчета, да отбелязват местните названия на всяко животно (в I кл. I пед. Курс) и растенията (II кл.), които те познават, без това обаче да им причинява какво годе затруднение. В края на годината проверявам, до колкото това е възможно, вярно ли са записани тези наименования и прибирам тетрадчетата им. Особено това е възможно при ония училища, дето има ученици от разни градове и села (Traichev, 1899: 3).

Макар и в полза на развитието на българската наука, и в частност на българското езикознание, инициативата да се привлекат ученици за записване на местни диалектни особености и да се организира учебна практика, се сблъсква с един очевиден проблем – недостатъчните теоретични знания на ученици-

те, а отчасти и на учителите, които обработват събрания езиков материал. На този въпрос обръща внимание Хр. Попстоилов на страниците на екзархийския вестник „Вести“ през 1900 г. В желанието си да запознае научната общност с лексикалното богатство на родния си благоевградски (горноджумайски) говор, бъдещият докторант на В. Ягич преследва и друга цел – да поправи грешките в публикацията „Към българския речник“ от Д. Матов и А. Тошев, засягащи поместените названия „из Горно-Джумайско“, „които не са добре и точно предадени от към фонетична и акцентна страна“ (Popstoilov, 1900b: 3). Той намира за нужно да пристъпи към това начинание, защото смята, че информаторите на Матов и Тошев, „вероятно ученици от Солунската Гимназия“ (Popstoilov, 1900a: 3), не са имали необходимата филологическа подготовка, за да следват докрай научните изисквания при записване на диалектен материал.

На свой ред, П. Р. Славейков поставя проблема за недостатъчното познаване на българските диалекти в контекста на една от големите филологически идеи от втората половина на XIX в. за обогатяването, доустройството и „осъвършенствването на языка“ (Slaveykov, 1882: 3) с помощта на народните говори. В своята статия „За изучаване на български език“, издадена в сливенския вестник „Съветник“ през лятото на 1882 г., той оценява като негативни някои от книжовноезиковите процеси от онова време и критикува остро привличането на ненужни и неразбираеми чуждици в състава на езика. Славейков обръща специално внимание на учебниците „по языкоучението“, като се възмущава, че дори и те са написани на „язык измислен и съвсем не осмислен, – язык превеждан, прекрояван и всякак разкриван, щото на нищо да не прилича, освен ако го не уприличим на жаргон“. В неговите разбирания изучаването на българските диалекти е неотложна необходимост и затова то трябва да се въведе в учебния процес като част от програмата по роден език.

„С цел за едно възможно поправяне на тъзи у нас крива посока в отношение на языка“ П. Р. Славейков апелира за съставянето на специална христоматия за изучаването на българския език, в която да се включат произведения на народното творчество, чрез които учениците да си изградят представа за различните говори и техните особености:

Съобразно с тъзи цел и намерение, освен твърде малко някои отбор образци от книжовний ни язык, да се привнесе в тия книжки доста материял от по-главните наречия на отечествений ни язык и да се нареди така, както се вижда поудобно, за да може ученикът да се запознае с разниците, да види всичкото богатство в думите и обращенията языкът ни и да ги усвои, като общо достойние на цял народ (Slaveykov, 1882: 3).

Заедно с излагането на идеята си на страниците на в. „Съветник“ Славейков представя и конкретните стъпки на един възможен план, по които тази идея може да се осъществи успешно. Книжовникът предлага подбраният материал да се раздели в две христоматии-читанки, както той ги нарича, „за употребле-

ние в първите два класа от средните у нас учебни заведения при научването на граматиката“. Според него тези две помагала освен че биха спомогнали за изучаването на разнообразието и своеобразието на говоримия български език, ще запознаят учениците „с битът и животът на народа, а най-вече с неговото минало, което тъй ярко се рисува в народните творения“. Славейков говори още, че помагалата трябва първо да бъдат апробирани в учебния процес и „за пръв път в такъвз една сбирка може да се несполучи да се състави пълен един учебник на езикът“, а при следващо издание „да се спореди друго-яче и много друго още, което е нужно, може да привнесе“.

Въвеждането на старата писмена традиция (в лицето първоначално на църковнославянския, след това и на старобългарския език) в учебните програми на българското училище от XVIII – XIX век има дълга история, но едва в края на XIX век се обръща внимание на нуждата от изучаването и на диалектите като част от българското езиково наследство. В този аспект, приносът на учителя от онова време за събирането и описанието на живия говорим език е безспорен. Като интелектуалеца, общественика и просветния деятел, който през цялото деветнайсетостолетие съзнателно работи в полето на духовното и политическото пробуждане, израстване и развитие на българина, той вижда в това „благородно начинание“ не само принос за напредъка на българската наука, но и начин да създаде у учениците изследователски дух към езика, да ги приобщи към голямата идея за опазване и съхраняване на българското наследство. С първите опити за изучаване на местните говори, като част от образованието по роден език, и първите инициативи за организирането на извънучилищни езикови практики („диалектоложки екскурзии“) с ученици от горните класове за събиране на диалектен материал, съобразен с учебното съдържание, учителите прокарват пътя на практическото приложение на диалектологията в образователния процес.

БЕЛЕЖКИ

1. Всички цитати от първичните източници са дадени с осъвременен правопис, но със запазени фонетични и морфологични особености и непроменена пунктуация.
2. Йозеф Антонин Ворачек (1857 – 1900), историк и филолог. Преподава в Сливенската мъжка гимназия от 1883 до 1885 г. (вж. Zeman, 2013: 594).
3. Предложената от Ворачек класификация е оборена и отхвърлена като неоснователна от Беньо Цонев, който в известната си студия върху акцентната система на българските говори обвинява чеха в недобро познаване на българския език и иронично нарича Ворачековата статия „чудна-дивна, ... която дава не само твърде голи, но и твърде боси понятия за ударението в българския език“ (Tsonev, 1892: 3).

4. Йосиф Пречистански, светско име Иван Николов Иванов, (1870 – 1903) е български духовник и революционер от ВМОРО. След завършването на Солунската българска мъжка гимназия „Св. св. Кирил и Методий“ става учител в Кичевския манастир „Св. Пречиста“ (Nikolov, 1999: 40).
5. Статията е подписана с И.-Д. И. Пълното име на автора е отбелязано от Антон Попстоилов като йеродякон Йосиф Николов (вж. Popstoilov, A., 1927/1928: 651).

ЛИТЕРАТУРА

- Земан, П. (2013). Чешките учители в Източна Румелия и техният принос за развитието на учебното дело след Освобождението. *Научни трудове на ПУ „Паисий Хилендарски“, Филологии, Т. 50, Кн. 1, Сб. В, 2012*, Пловдив: Паисий Хилендарски, 588 – 601.
- Николов, Б. (1999). *ВМОРО – псевдоними и шифри 1893 – 1934*. София: Звезди.
- Попостоилов, А. (1927/1928). Принос към македонските говори. *Slavia. Časopis pro slovanskou filologii*. Ročník VI, Praha: O. Hujer a M. Muvko.
- Станев, Ст. (2001). *Малко познати имена от българската ботаника*. София: Проф. Марин Дринов, 2001.
- Стойков, Ст. (1993). *Българска диалектология*. София: БАН.

REFERENCES

- Nikolov, B. (1999). *VMORO – psevdonimi i shifri 1893 – 1934*. Sofia: Zvezdi.
- Popstoilov, A. (1927/1928). Prinos kam makedonskite govori. *Slavia. Časopis pro slovanskou filologii*. Ročník VI, Praha: O. Hujer a M. Muvko.
- Stanev, St. (2001). *Malko poznati imena ot balgarskata botanika*. Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“.
- Stoykov, St. (1993). *Balgarska dialektologija*. Sofia: BAN.
- Zeman, P. (2013). Cheshkite uchiteli v Iztochna Rumelia i tehniyat prinos za razvitiето na uchebното delo sled Osvobozhdeniето. *Nauchni trudove na PU „Paisiy Hilendarski“, Filologii, T. 50, Kn. 1, Sb. V, 2012*, Plovdiv: Paisiy Hilendarski, 588 – 601.

ИЗТОЧНИЦИ

- Ворачек, Й., Стойнов, Д. (1884). Ударението в новобългарский язык. Градище към славянската акцентология. *Наука*, 11, 932 – 943; 12, 999 – 1018.
- Гьоров, З. (1893). Филологически материали. *Новини*, III, № 53, 2.04.1893, 3 – 4.

- Китанчев, Тр. (1893). За ударението върху думите в ресенский говор от западно-македонското наречие. *Периодическо списание на БКД*, 41 – 42, 857 – 915.
- Матов, Д., Тошев, Ал. (1889/1890). Към български речник. *Книжици за прочит*, 1, 1889, 27 – 29; 4, 1890, 273 – 299.
- Николов, Й. (1892). Филологически материални от Кичевско. *Новини*, III, № 40, 12.02.1892, 1.
- Николов, Й. (1893). Филологически материални по говора в Кичевско. *Новини*, III, № 76, 22.06.1893, 1.
- Попстоилов, Хр. (1900а) Скромнен принос към българската терминология. *Вести*, X, № 21, 18.01.1900, 3.
- Попстоилов, Хр. (1900а). Скромнен принос към българската терминология. (Продължение от брой 21). *Вести*, X, № 24, 28.01.1900, 3.
- Славейков, П. Р. (1882). За изучаване на български език. *Съветник: Вестник на Сливенски окръг*, 30, 8.07.1882, 3 – 4.
- Тошев, А. (1890) Към терминологията на българската флора. *Периодическо списание на БКД*, 35, 633 – 669.
- Тошев, А. (1894) Материали по флората от Солунско. *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина*, 423 – 457.
- Трайчев, Г. (1899). Към терминологията на българската фауна. *Вести*, IX, № 62, 11.06.1899, 3.
- Цонев, Б. (1891). За ударението в българския език. *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина*, 3 – 82.

PRIMARY SOURCES

- Gyrov, Z. (1893). Filologicheski material. *Novini*, III, № 53, 2.04.1893, 3 – 4.
- Kitanchev, Tr. (1893). Za udarenieto varhu dumite v resenskiy govor ot zapadno-makednoskoto narechie. *PeriodicheskospisanienaBKD*, 41 – 42, 857 – 915.
- Matov, D., Toshev, Al. (1889/1890). Kam balgarski rechnik. *Knizhitsi za proshit*, 1, 1889, 27 – 29; 4, 1890, 273 – 299.
- Nikolov, Y. (1892). Filologicheski materialni ot Kichevsko. *Novini*, III, № 40, 12.02.1892, 1.
- Nikolov, Y. (1893). Filologicheski materialni po govora v Kichevsko. *Novini*, III, № 76, 22.06.1893, 1.
- Popstoilov, Hr. (1900a) Skromen prinos kam balgarskata terminologia. *Vesti*, X, № 21, 18.01.1900, 3.
- Popstoilov, Hr. (1900a). Skromen prinos kam balgarskata terminologia. (Prodalzhenie ot broj 21). *Vesti*, X, № 24, 28.01.1900, 3.
- Slaveykov, P. R. (1882). Za izuchvanie na balgarski yazik. *Savetnik: Vestnik na Slivenski okrag*, 30, 8.07.1882, 3 – 4.

- Toshev, A. (1890) Kam terminologiyata na balgarskata flora. *Periodichesko spisanie na BKD*, 35, 633 – 669.
- Toshev, A. (1894). Materiali po florata ot Solunsko. *Sbornik za narodni umotvorenia, nauka i knizhnina*, 423 – 457.
- Traychev, G. (1899). Kam terminologiyata na balgarskata fauna. *Vesti*, IX, № 62, 11.06.1899, 3.
- Tsonev, B. (1891). Za udarenieto v balgarskia ezik. *Sbornik za narodni umotvorenia, nauka i knizhnina*, 3 – 82.
- Vorachek, Y., Stoynov, D. (1884). Udarenieto v novobalgarskiy yazik. Gradishte kam slavyanskata aktsentologia. *Nauka*, 11, 932 – 943; 12, 999 – 1018.

THE LATE 19TH CENTURY TEACHERS' MERIT IN DESCRIBING AND STUDYING BULGARIAN DIALECTS FROM THE SAME TIME PERIOD

Abstract. The following article offers a different perspective on the Bulgarian dialectological researches from the late 19th century. Its main area of interest focuses not just on the importance they have for exploring and learning the diversity of the vernacular from the above-mentioned time period, but also deals with their practical application in the educational process from the late 19th century.

The article addresses the first attempts on implying dialectological methods as a component of mother tongue education and Bulgarian language teaching, as well on the first known initiatives to organize extracurricular language practices together with senior-class students by collecting dialect material in accordance with the educational content. It highly praises the merit of mother tongue teachers from the late 19th century regarding the description and collection of the then Bulgarian dialects.

Keywords: history of Bulgarian education; history of Bulgarian dialectology; Bulgarian dialects; Bulgarian language teaching; late 19th century

✉ **Dr. Maria Mitskova, Assist. Prof.**

Department of Language and Specialized Training of International Students
“Paisii Hilendarski” University of Plovdiv
Plovdiv, Bulgaria
E-mail: m_mitskova@yahoo.com